

Piedāvātais scenārijs jautājums par vides un cilvēka attiecībām
apakā 3300 3 aspektos:

- 1/ dabiskā vide un sintētiskā vide;
- 2/ cilvēks un viņa radītā sintētiskā vide;
- 3/ Scenārija pieteikums populārzinātniskai filmai

Iecirtajā filmā "MĒS UN VIDE" vairs iepazīstināt skatītājus
ar vides un sabiedrības attiecību problēmu un to harmoniskas

Cilvēka un vides attiecības pēdējā laikā ir piesaistījušas pla-
šu uzmanību gan mūsu zemē, gan visā pasaulē. Tam ir vairāki iemesli:

Plašā urbanizācija, kas raksturīga visām attīstītajām pasaules
valstīm, ir novedusi pie tā, ka mēs vairs nevaram teikt, ka cilvēks
dzīvo dabā. Cilvēks, būdams dabas daļa, dzīvo pašā radītajā mākslīgā-
jā - sintētiskajā vidē.

Cilvēku sabiedrībai urbanizācijas apstākļos ir plašākas iespējas
ražošanas spēku un kultūras attīstībai. Tomēr blakus tām priekšrocī-
bām, ko dod urbanizācija, ražošanas attīstība, veidojas ļoti daudz
cilvēkam un dabiskajai videi kaitīgu blakus parādību, piemēram;
izejvielu iegūšana noplicina dabu; automobiļu izplūdes gāzes, rūpnīcu
dūmi, notekūdeņi piesārņo atmosfēru un ūdeņus; masveida iznīcināšanas
ieroču izmēģinājumi rada bīstamas pārmaiņas dabā un apdraud dzīvību
uz Zemes.

Šie jautājumi nav tīri ekoloģiskas un tehniskas dabas problēmas,
tās ir arī humānisma, dzīvesveida, kultūras, progresīvas sabiedriskās
iekārtas, un ideoloģijas problēmas.

Šeit avangarda loma ir mūsu sabiedrības /valsts/ progresīvajām
pozīcijām, kur aktuālo vides apstākļu saglabāšanas jautājumos ir ne-
pieciešamie sociālie priekšnoteikumi šo problēmu atrisināšanai.

Kā viens no mezglu punktiem šeit izvirzās jautājums par attiecī-
bām starp cilvēku kā dabas daļu un viņa radīto lietu pasauli.

Piedāvātais scenārijs jautājumus par vides un cilvēka attiecībām apskata šādos 3 aspektos:

- 1/ dabiskā vide un sintētiskā vide;
- 2/ cilvēks un viņa radītā sintētiskā vide;
- 3/ cilvēks un vides attīstība.

Iecerētajā filmā gribam populārā veidā iepazīstināt skatītājus ar vides un sabiedrības attiecību pamatproblēmām un to harmoniskas attīstības iespējām.

Vizuālais materiāls būtu kārtojams nevis pēcsižetiskās darbības, bet pēc domas attīstības, šim nolūkam izmantojot kustīgu vai nekustīgu dokumentālo kadru vizuālā salīdzinājuma izraisītās asociācijas.

Galveno problēmas jēdzienu un atziņu fiksācijai izmantojami uzraksti.

Kā organizējošs moments cauri filmai jāizvada problēmas kategoriju vizuālie tēli /daba, cilvēks, sintētiskā vide, tehnoloģija u.c./

Filma domāta plašai auditorijai.

Operācija, ir garīgi atrasts no lietas radīšanas procesa.

izveidojas PRETRUNA STARP CILVĒKU KĀ DABAS DAĻU UN

VIŅA RADĪTO LIETU PASAULI

I. Daba- cilvēks - sintētiskā vide.

harmoniskas vides sociāla, kas izveidojas cilvēka apziņā, kad tāktoš

šos. Cilvēka darbības rezultātā izveidojušās 2 krasi atšķirīgas,

kvalitatīvi dažādas vides sistēmas:

- neskarta vai gandrīz neskarta daba, no vienas puses,

- un urbanizētā jeb sintētiskā vide ar visiem tās plusiem un mīnusiem, kur cilvēks dzīvo, strādā, atpūšas, audzina bērnus.

Šīm vides sistēmām ir plūstošas robežas, piemēram, pilsētu nomales,

lauku ciemati.

Filmēšana: Gaujas Nacionālais parks; rūpniecības rajoni lielpil-

sētā.

1/ salīdzinājums pēc funkcijām;

2/ salīdzinājums pēc konstrukcijas;

2. Cilvēks un lietas.

Vides problēmu izpratne aizsākas, apskatot attiecības starp cilvēku un viņa radīto lietu pasauli.

Ja pie vienkāršās tehnoloģijas /pat vēl amatniecības apstākļos/ cilvēks izgatavoja tikai nelielu skaitu pašu nepieciešamāko lietu ar izteikti funkcionālu raksturu /eksistencesnodrošināšanai: darba rīkus, mājsaimniecības piederumus, ieročus/, tad pie izvērstas rūpnieciskās ražošanas kļuva iespējams producēt priekšmetus miljonos eksemplāru. Lietu izplatības un pieejamības dēļ cilvēkam draud briesmas tās fetišizēt, blakus funkcionālajām vērtībām piedēvējot tām prestiža vai šķietama komforta vērtību.

Paralēli vērojama otra parādība, kura maksimumu sasniedz pie attīstītas darba dalīšanas: strādājošais, pildīdams tikai kādu vienu operāciju, ir garīgi atrauts no lietas radīšanas procesa. Rezultātā izveidojas ražojumi, kas savu funkcionālo vērtību gan saglabā, bet zaudē estētiskās u.c. vērtības.

Līdz ar to lietu veidotā priekšmetiskā pasaule nav adekvāta tam harmoniskas vides modelim, kas izveidojies cilvēka apziņā gadu tūkstošos.

Filmēšana: kāds piemērots veikals, noliktava, Centrālais tirgus.

3. Dabas forma s un sintētiskās formas.

Katra jauna tehnoloģija /veidējot apstrādi ar griešanu, rotēšanu, Noteiktu interesi izraisa dabas formu un sintētisko formu salīdzinājums. Šis salīdzinājums ietver vairākus slāņus:

- 1/ salīdzinājums pēc ārējās formas;
- 2/ salīdzinājums pēc funkcijas;
- 3/ salīdzinājums pēc konstrukcijas;

4/ salīdzinājums pēc struktūras;

5/ salīdzinājums pēc sistēmas;

Piemēri:

1/ gurķis - cepelīns; sēne - lietussargs; sievietes torss - krūze; u.tml.;

2/ roka - dakšiņa; pienenes pūka - badmintonu bumbiņa; nogatavojušās magones galviņa - sālnīca; saule - spuldze u.tml.;

3/ putna spārna spalvojums - jumta segums; egle - pudeļu birste; olas čaumala - kupols u.tml.;

4/ auga lapa - pilsētas ielu plānojums; bišu šūnas - dzīvojamais nams u.tml.;

5/ sīkspārņa orientēšanās sistēma - radars; acs - fotoaparāts; smadzenes - skaitļojamā mašīna u.tml.

Filmēšana: studijas dabā / vasarā / - Gaujas nacionālais parks;

pilsēta no putna lidojuma; Skaitļošanas centrs.

4. Tehnologija - lietas - vide.

Daudz būtiska izziņas materiāla gūstam, apskatot sakarību "tehnologija - lietas - vide" vēsturiskā skatījumā.

Tā, piemēram, roku darba tehnologija, amatniecības darba rīki tiem atbilstošie materiāli /koks, dzelzs/ noteica ražošanas iespējas attiecīgajā laikmetā. Darinātās lietas veidoja noteikta rakstura priekšmetisko vidi /piem., cirvis un zāģis - amatnieka pagatavots krēsls - zemnieka mājas/.

Katra jauna tehnologija /metālu apstrāde ar griešanu, metināšana, presēšana, plastmasu liešana un termoformēšana u.c./, kā arī jauni materiāli pavēra papildus iespējas priekšmetu veidošanā, kā rezultātā dažādojās priekšmetiskās vides elementu formas, konstrukcijas un funkcijas. Par šo attīstību liecina līdz mūsu dienām

saglabājušies priekšmeti un dažādās lauku un pilsētu ainavas.

Filmēšana: Gaujas Nacionālais parks, /Vidzemes viensēta/,

Kurzemes pilsēta /mazpilsēta/, Rīga /lielpilsēta/,

Latv. Etnogrāfiskais Brīvdabas muzejs, kādas rūpnī-

cas mehāniskais cehs.

CILVĒKA RADĪTĀS VIDES ATGRIEZENISKĀ IETEKME

I. Ražošana kā vides producētāja.

Attīstoties ražošanai, cilvēks iegūst lielas iespējas savu materiālo un garīgo vajadzību apmierināšanai. Rūpniecības produkti: no apģērbiem, veļas mazgājamām mašīnām, radiouztvērējiem, televizoriem, grāmatām un laikrakstiem līdz industriāli darinātiem transporta līdzekļiem un dzīvokļiem, pateicoties sērijveida ražošanai, ienāk ikviena cilvēka dzīvē un vienlaikus kļūst par priekšmetiskās vides sastāvdaļu.

Šo priekšmetu veidotajā vidē milzīgu nozīmi iegūst izstrādājuma prototips. Tā, piemēram, progresu materiāli-garīgajā kultūrā veicina katra labi funkcionējoša, estētiski nevainojama, cilvēkam vajadzīga priekšmeta plaša izplatība. Taču slikti funkcionējošs, estētiski nepilnvērtīgs vai arī pēc būtības cilvēkam nevajadzīgs priekšmets, kas pretendē uz vietu priekšmetiskajā vidē, ar savu izplatību nodara šodien vēl grūti aptveramu ļaunumu.

Filmēšana: ar kvalitātes zīmi atestētā produkcija, neejošās preces, mēbeļu salons.

2. Vides ietekme uz cilvēku.

Vidē, kurā cilvēks atrodas, ietekmē to fiziski un garīgi, izsaucot konkrētas psihofizioloģiskās reakcijas. Šeit jāparāda pie-

mēri no trim raksturīgām sfērām: a/ražošanas vides, b/dzīvojamās vides, c/sabiedriskās vides.

a/ troksnis cehā nogurdina strādājošos, bet funkcionāli izvēlēta mūzika var paaugstināt darba ražību; darba mašīnas vibrācija, troksnis, ražošanas procesa blakusprodukti - ķīmiskas vielas - var izraisīt profesionālās slimības; pareizi izvēlēts krāsojums ne tikai palīdz orientēties tehnoloģiskajās iekārtās, bet arī var veidot pozitīvu krāsu klimatu.

Filmēšana: Vagonu rūpnīca, VEF.

b/ Funkcionāli pārdomāts dzīvoklāx plānojums, kas atbilst dažāda vecuma ģimenes locekļu prasībām, veicina saskaņu ģimenē un labu mājas garu. Turpretim funkcionāli nepārdomāts un nepiemērots dzīvoklis ar sliktu skaņas izolāciju traucē atpūsties pēc darba un nodarboties ar ģimeni. Masu komunikācijas līdzekļu klātbūtne dzīvoklī /radio, TV/ jūtami ietekmē domas, rīcību, attiecības starp ģimenes locekļiem. Ja šos informācijas avotus izmanto bez personiskas attieksmes, nemērķtiecīgi, cilvēks var kļūt par informācijas mehānisku saņēmēju, tā gala rezultātā nevis veicinot, bet kavējot savu garīgo izaugsmi.

Filmēšana: kāds piemērots dzīvoklis, strādnieku kopmītne, dzīvoklis eksperimentālā mājā, televizoru veikals.

c/ Automašīnu izplūdes gāzu lielā koncentrācija bieži apdzīvotās vietās piesārņo gaisu un apdraud cilvēku veselību. Straujais dzīves temps mūsdienu pilsētā, ikdienas steiga, informācijas pārbagātība, ātrā iespaidu maiņa dod iespēju straujai garīgai izaugsmei, bet tajā pašā laikā, pārsniedzot cilvēka pielāgošanās spēju optimālās robežas, radaneirozes un garīgus stresus. Vienu un to pašu rūpniecisku formu mīlzīga izplatība pieradina pie vienveidības, estētiski noplicina priekšmetisko vidi, veicina stereotipu uzskatu rašanos, izveidojot šablonisku domāšanu bez kritiskas, vērtējošas

pieejas. Liela nozīme ir sabiedrisko telpu interjēriem, to ietekmei uz cilvēka noskaņojumu, uz pārdzīvojuma dziļumu. Piemēram, šauras laulību ceremoniju telpas, trokšņi blakus telpās un uz ielas neveicina svinīgumu, nepasvītrot notikuma nozīmīgumu, bet piešķir tam ikdienišķu nokrāsu. Funkcionāli pārdomāts tirdzniecības uzņēmuma plānojums, reklāmas izvietojums, krāsojums organizē pircēju plūsmu, palīdz tiem orientēties un ātrāk izvēlēties pirkumu. Ilgi uzturoties tikai mākslīgā vidē, neredzot dzīvo dabu: kokus, krūmus, putnus, cilvēks sajūt sevi estētiski apzagtu.

Varam secināt, ka priekšmetiskās vides elementi un vide kopumā ar savām kvalitātēm ietekmē katra cilvēka noskaņojumu, kolektīva un pat sabiedrības psihologisko atmosfēru.

Filmēšana: Rīga maksimumstundā: satiksme stacijas laukumā un citur, cilvēku drūzma pie RCUV, vizuālā informācija /afišas, reklāma, satiksmes zīmes/, standarta apgēr-

bi uz ielas, dzīvokļu iekārtas un vienveidīgi dzīvojamie rajoni. Interjēri: biroja telpas, lidosta

"Rīga", veikals "Minska", VEF ēdnīca, kāda kafejnīca, laulību noslēgšanas telpas. Pilsētas mūri un cilvēka noslēgtība tajos.

DABISKĀS UN SINTĒTISKĀS VIDES MIJIEDARBĪBA

I. Sintētiskās vides agresīvais raksturs.

Mākslīgās vides elementi un to kopums bieži nonāk agresīvā attiecībā pret dabisko vidi:

- a/ izejvielu iegūšana iznīcina dabas objektus /kokmateriāla iegūšana, smilts, māla karjeri/;
- b/piesārņo gaisu, ūdeni un augni;
- c/ pilsētas, autoceļi, rūpniecības objekti atņem dabai platību;

d/ civilizācijas radītie trokšņi aizbaida dzīvo radību.

Tas izjauc dabisko līdzsvaru augu un dzīvnieku valstī un apdraud arī cilvēku. Mēs zinām, ka cilvēka darbības rezultātā dažas dzīvnieku sugas pilnīgi izzudušas. Mēs esam spiesti rūpēties par atsevišķu augu, zivju un dzīvnieku sugu ataudzēšanu. Nopietna problēma ir gaisa un ūdeņu tīrība.

Filmēšana: Jelgavas un Slokas rūpnīcu ūdeņu noplūde Lielupē, Šmerļa priedes pēc atpūtas dienas/ pudeles, papīri/, Juglas upe, kurā samesti rūpniecības atkritumi un metāla lūžņi, nonīkuši koki ielas malā, pie saimniecības ēkām, automašīnu mazgāšana peldvietā, iztukšots grants karjers /nenokopts/, katlu māja pie Zaslauka vai Ķengaragā /dūmi/.

2. Dabiskās vides aizsardzības aktualitāte.

Mīts par dabas neizsmeļamību un cilvēka visadrīkstēšanu ir pārdzīvojis savu laiku.

Lai neizjauktu ekoloģisko līdzsvaru, t.i., nepārkāptu robežu, aiz kuras cilvēks vairs nespētu garantēt dabiskās vides atjaunošanās procesu, ir nepieciešami normatīvi ierobežojumi cilvēka rīcībai. Mūsu valstī pieņemtie likumi aizsargā daudzus dabas objektus un ierobežo piesārņošanu. Tomēr nepieciešams veidot katra cilvēka apziņā attieksmi pret dabu, pret katru koku, puķi, dzīvnieku.

Filmēšanā jāparāda tādi piemēri, kur cilvēka darbība, dabas izmantošana nekaitē, bet atjauno, uztur to:
kultivētas ganības, kultivēts mežs, jaunaudzēs, zivju audzētava, ūdens attīrīšanas ietaises, gaisa filtri pie dūmeņiem, elektromobilis.

Tas attiecas arī uz priekšmetisko vidi kopumā.

Katrs cilvēks izvēlas lietas un mājokli atbilstoši savai gaumei un priekšstatam par skaistumu un lietderību. Tādējādi priekšmeti kļūst par personības raksturotājiem, atspoguļo indivīda un sabiedrības garīgo apziņu, kas tajos materializēta, un veido īpašu materiāli garīgās kultūras slāni.

Tādēļ nebūt nav vienalga, kādā kvalitātē ir un būs mūsu priekšmetiskā vide un līdz ar to arī visa materiāli garīgā kultūra. Tas lielā mērā atkarīgs no mums.

Piemēram, latviešu zemnieka mājas priekšmeti un būvgrāmatu arhitektūra liecina gan par lietotāja sociālo stāvokli, skaidru konstruktīvo domāšanu, labu proporciju izjūtu, gaumi un vēlēšanos dzīvot harmonijā ar dabu; pilsētas sīkburžuja sadzīves priekšmeti tāpat liecina par īpašnieka vietu sabiedrībā, interesēm, naudīgumu;

mūsdienu laucinieka mājas un iedzīve runā par ārkārtīgi straujām sociālām un dzīves līmeņa izmaiņām un par nenostabilizētu attieksmi pret priekšmetisko vidi;

jaunie dzīvojamie rajoni pilsētā ar savu arhitektūru, plānojumu liecina par lietišķību un darbaļaužu dzīves apstākļu uzlabošanu, kā arī par vēl neatrisinātu disproporciju starp sabiedrības strauji augošām garīgajām vajadzībām un materiāli tehniskajām iespējām.

Filmēšana: Brīvdabas muzejs, kapitālisma laika nami Rīgā, Doma muzejs, jaunie pilsētas rajoni, kolhozs "Nākotne".

1976-I

Autori:

Valdis Celms

Jānis Ancītis

P/S. Mums mājonu vietā ir interjeri.